

Бојан Жикић

*Одељење за етнологију и антропологију
Филозофски факултет, Универзитет у Београду
bzikic@f.bg.ac.rs*

Мизантропни аспекти научне фантастике: примери „Свемирске крстарице Галактике“ и Пекићеве „Атлантиде“*

Апстракт: Предмет текста је комуницирање мизантропије научнофантастичним делима на примерима романа „Атлантида“ Борислава Пекића, и прошлодеценијске телевизијске серије „Свемирска крстарица Галактика“. Дата дела представљају део парадигме научне фантастике која песимистички гледа на људско постојање и друштвено организовање. Мизантропним се сматрају непочинства која се виде као идејно и практично одступање од хуманистичког дискурса, односно као стварна социокултурна девијација у односу на прокламована културна начела и вредности. У роману и у серији, који се разматрају у тексту, на непочинство се гледа као на интегрални део људског бића, у смислу способности за доношење зла другима, слично као што су то способност за емпатију и самилост, или љубав и патња. Закључује се да научнофантастична дела која проблематизују мизантропију као социокултурну категорију сугеришу да је људско друштво онакво какви су људи, пошто су људске заједнице производ њиховог начина менталног и материјалног организовања у заједници.

Кључне речи: антропологија, мизантропологија, хуманизам, мизантропија, „Атлантида“, тв-серија „Свемирска крстарица Галактика“, друштвена патња

Увод

Нема много жанровских целина у савременом ауторском стваралаштву чија садржина јесте формулисана тако да су јој циљ и смисао – бити различит од чињеничне стварности, као што је то случај с научном фантастиком. На њу се гледа, чак, као на оруђе когнитивног отуђивања, односно удаљавања од познатих, извесних и узрочно-последичних окол-

* Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Београду – Филозофском факултету (број уговора 451-03-68/2022-14/ 200163).

ности постојања које одређују свет у којем живимо у физичком смислу. Дато мишљење сугерише како је потребно одрећи се посматрања света у уобичајеним појмовним категоријама, како физичким, тако и метафизичким да би се могле појмити идеје садржане у научној фантастици – а које се односе на физичке и социокултурне категорије подједнако (Suvin 1979; Bartolotta 2022). Такво становиште имплицира, заправо, да је научна фантастика својеврсни полигон људских идеја о сопственом постојању, свемиру и готово било чему што нам може пасти на памет, а то нам помаже – у антропологији, конкретно – да је посматрамо као модел лабораторијских услова за разматрање различитих, често идеолошки усмерених, културних идеја о *овом* свету (в. нпр. Shippey 2016, 6–23; Žikić 2010a; Ribić 2010).

Антропологију занима, дакле, то шта научнофантастична дела комуницирају о људским заједницама које постоје онда када номинално говоре о измишљеним световима. Дате заједнице могу бити оне из којих потичу аутори таквих дела, али и целокупна људска цивилизација, баш као што било који друштвени и културни феномен може бити предмет таквог разматрања, од националних митова и родних односа, преко проблематике друштвено одређене другости и људских духовних потреба, до природе постојања самога по себи (в. нпр. Gavrilović 2011; Đorđević 2009). Друштвене и културне установе, појаве и идеје постојећег света коментаришу се кроз њихове измаштане парњаке, а значењски контекст у којем је то могуће тумачити одавно је дато жанровско стваралаштво само по себи, имајући у виду надкултурну природу комуникације која се одвија у том стваралаштву и путем њега (Stover 1973; Žikić 2012).

Предмет овог текста јесте комуницирање мизантропије научнофантастичним делима. Као оквир разматрања узети су роман Борислава Пекића „Атлантида“¹, објављен први пут 1988. године, и телевизијска серија „Галактика свемирска крстарица“², која је била оригинално емитована у периоду од 2003. до 2009. године. Пекићев роман део је његове такозване аниутопијске трилогије – која је то по свом идејном смислу, бављењу дистопијом као својеврсном друштвеном критиком одређених друштава,

¹ Borislav V. Pečić, *Atlantida. Epos I i II*, Zagreb: Znanje 1988.

² У даљем тексту: „Галактика“. Укупно 76 епизода, заједно са минисеријом, која представља тематски увод (а траје као четири епизоде доцнијег серијала, отприлике): *Battlestar Galactica TV Mini Series* (2003) и *Battlestar Galactica* s. 1–4 (2004–2009), <https://www.imdb.com/title/tt0314979/> https://www.imdb.com/title/tt0407362/?ref_=ttep_ep_tt. Кад кажем „оригинално емитована“, мислим на то да се емитује и даље, што на стриминг платформама, што на кабловским каналима, па је тако, на пример, емитована током 2022. године на *SciFi* каналу, који је у понуди и наших кабловских дистрибутера.

односно социоекономских формација из двадесетог века³, али не и по конкретном садржају сваког романа који је самостална целина за себе и по себи. „Галактика свемирска крстарица“ представља ововековну верзију истоимене двадесетовековне серије, комерцијално успешнију и (над)културно утицајнију (в. нпр. Chow-White, Deveau, Adams 2015)⁴. Под мизантропијом подразумевам нешто шире схватање од онога које је види, једноставно, као мржњу или презир према људима, то јест људском роду у целини. Сматрам је културном идејом која стоји иза наношења патње људима посредством друштва и културе. Као мизантропну видим сваку културну мисао која је супротна садржају појма *хуманитас*, или онеме што се сматра врлином која одређује вредносни појам људскости у било ком друштвеном или културном контексту (Bidney 1996, 402)⁵.

Научна фантастика и мизантропија

Тема оба ова дела, која се разликују по форми, времену и месту настанка, као и комуникативном домету,⁶ истоветна је у основи: окончање људске повести такве каква је и покушај покретања неке боље цивилизације, а све то као последица дуготрајног сукоба између људи и њихове највеће повесне погрешке – робота⁷. Сиже оба дела истоветан је, такође⁸: достигавши

³ Дата трилогија састоји се још из романа „Беснило“ и „1999“, а назива се некад и антрополшком трилогијом, в. нпр. Lazić 2013a; Lojanica 2011; Kalezić 2019.

⁴ О разлици између ове верзије серије, о којој пишем у овом тексту, и оне оригиналне, из 70-их година прошлог века, писао сам у Žikić 2010b.

⁵ Тако виђење мизантропије није једино могуће, разуме се, нити претендује да буде универзално, већ је оперативно у смислу проучавања онога што представља предмет мизантрополошких истраживања, формулисаних у Žikić 2016.

⁶ Колико ми је познато, Пекићева „Атлантида“ није преведена на енглески језик.

⁷ Људске антагонисте у оба дела називаћу генерички роботима, једноставно. У Пекићевом роману нема другачијег назива за њих, док у „Галактици“ постоји етноним Сајлонци. Основна карактеристика робота у оба дела јесте човеколикост, али избегавам да их зовем андронидима или хуманоидима због тога што нису сви Сајлонци човеколики. Они који управљају сајлонским друштвом и који су најбитнији за радњу серије – јесу, али нису сви Сајлонци такви, попут Центуриона (борбене јединице, који су нека врста металних, оклопљених двоножаца са аутоматским оружјем као интегралним деловима тела) или Рејдера (ловачке и ловачко-бомбардерске јединице, то јест борбени свемирски бродови). Сви Сајлонци, укључујући ту и њихове матичне бродове, нека су врста киборга, и сви поседују свест, у смислу самосвести и колективног ума подједнако.

⁸ Нећу препричавати разматрана дела из неколико разлога: на првом месту, одузело би доста простора да се представе како би требало, а није целокупна

висок степен технолошког и духовног развоја, људи праве роботе да их одмене најпре у најтежим, а онда и у свакодневним пословима, ти работи стичу самосвест и буне се против својих твораца, а онда долазе до схватања по којем треба да замене људе (код Пекића на овом свету, у „Галактици“ у свемиру) и исправе све грешке и недостатке које су уочили код њих као бића, али и у њиховом друштвеном развоју и организовању, а да би се сами обоготворили превазилажењем својих твораца и започели сопствену самосталну, и у односу на људску – праведнију – историју⁹.

„Атлантида“ и „Галактика“ деле, дакле, међусобно, али и са многим другим научнофантастичним делима, оно што сам на другом месту назвао песимистичким погледом на људско постојање (Žikić 2017). Склоност ка кварљивости у моралном и делатном смислу као људско својство, те његово уграђивање и присуство у начинима човековог културног мишљења и друштвеног организовања и поступања, представљају посебну, мизантропну тематску димензију у научној фантастици. Могло би се рећи, на први поглед, да је таква перспектива у супротности са неким основним идејама на којима се развила научна фантастика. На дати жанр гледало се дуго времена као на извор креативног оптимизма, у складу с идејама о томе да ће наука бити у стању да реши проблеме људске егзистенције – биолошке, подједнако као и друштвене (болести, глад, па чак и смрт, односно да ће омогућити настанак праведнијег друштва у социоекономском

радња битна за овај текст; осим тога, сматрам да се није тешко упознати се с делима онима који се нису упознали до сада – коришћењем библиотеке, стриминг сервиса, или чак „обичних“ кабловских канала; напокон, тешко се неки/а говорник/ца српског језика може назвати заинтересованим/ном за научну фантастику, а да није упознат/а са споменутом Пекићевом трилогијом.

⁹ У оба дела постоје јаке религијске, тачније хришћанске референце, иако већином имплицитне. Религија се појављује у „Галактици“, на пример, као предмет социокултурне проблематизације на сличан начин као што се разматра у нашем свету – кроз приказивање обожавања, искоришћавања, институционализације, агностицизма итд (Klassen 2008; Caron 2017). Бављење религијом у датим делима (а посебно у „Галактици“) замашан је посао, а излази изван предмета овог текста. Са том темом постоји веза, ипак, пошто приповести оба дела започињу (у тематском, не хронолошком наративном смислу) побуном створених (работи) против твораца (људи), пошто се може рећи да се буне они који се сматрају угроженим, искоришћеним, потлаченим, они који пате, али то није приказано другачије до као импликација из прошлости, које се више и не узима као битан аргумент за оправдавање истрајног рата робота против људи (Spalding Andréolle 2017). Поред тога, Сајлонци, слично роботима у „Атлантиди“, доживљавају смисао свог настанка као суштински неправедан чин – створени су као људски робови, практично – што барем у „Галактици“ и представља један од религијско-онтолошких мотива за рат против људи, упор. Liedl 2010.

смыслу), као на својеврсну митолошку ризницу технолошке цивилизације (Gavrilović 1986; Shippey 2016, 70–84).

Теме које су наглашавале човекову склоност томе да организовано и институционално наноси зло другим људима или живим врстама биле су присутне у делима која су се сматрала научнофантастичним, или су се жанровски аутори угледали на њих од самог почетка. Најчешћи оквири били су им дистопијски, односно биолошка дееволуција (нпр. Морлоци из Велсовог „Времплова“) и социокултурна тоталитарност (нпр. Олигархија Лондонове „Гвоздене пете“ и Партија Орвелове „1984“). У каснијем развоју жанра били су заступљени нарочито у такозваним алтернативним историјама кроз приказ културних мисли и друштвених пракси, очигледно наопаких онима из нашег света (геноцид и екоцид у Диковом „Човеку у високом дворцу“, власт Инквизиције над целим светом у Робертсоновим „Паванама“, сурвивалистичка бруталност као *модус вивенди* у Бриновом „Поштару“ итд.), затим кроз сличне приказе постапокалиптичке будућности планете, узроковане нуклеарним ратом, најчешће (у којима се, на пример људождерство и силовање појављују као културне праксе), те напokon и кроз проблематизовање науке као зазорне и потенцијално опасне по човека и свет у којем живи, а којом се баве особе које барем не маре за добробит других људи, ако их већ и не презиру отворено (Banić-Grubišić 2012, 2015; Žikić i Pić 2018).

Мизантропија је присутна и у овековној научној фантастици. Нека од савремених комерцијално најуспешнијих дела имају за тему, или као један од најбитнијих елемената сижеа, цинични, утилитаристички однос према људима, који је лишен емпатије или је идеолошки острашћен, а институционализован је кроз живот, односе и установе неког измаштаног или чак повесног друштва, попут оних у Моргановој серији романа о Такешију Ковачу¹⁰, или Цисиновој трилогији „Беседе о Земљиној прошлости“. У делима попут тих може се јасно видети да основни предмет научне фантастике није наука сама по себи, већ наука као *људска* активност. То значи да се не процењује могући допринос науке таквим друштвеним односима или устројству којима се људи тлаче и људски дух гуши, саображава једној идеји науштрб свих осталих које се прогоне итд, већ људски допринос таквој употреби науке.

Мизантропни аспект научне фантастике – од њених почетака па до данас – неповерење у науку узима као неповерење у људе, заправо, полазећи од тога да шта год да су људи остварили у науци, односно које год проблеме своје егзистенције на овој или било којој другој планете решили, остаће

¹⁰ По Моргановом роману је снимљена ТВ серија „Дигитални угљеник“ (*Altered Carbon*) приказивана на стриминг платформи Netflix. Серија је имала две сезоне, прва из 2018, а друга из 2020. године.

такви какви су, непријатељи једни другима, бића која гледају најпре сопствени, појединачни интерес, а онда све друго, одакле произлази да ће им и заједнице бити засноване на таквим принципима. Такав став одраз је онога што се може уочити у стварном свету, рецимо у политичким доменима, а пре свега у спољној политици, где одсуство емпатије, односно сагледавања других људи у истом смислу и на исти начин као што се доживљавају сопство и сопствена заједница, представља *модус операнди* (в. нпр. Pedwell 2014, 71 *et passim*; Илић 2014).

Однос према другоме, другачијем – другости уопште – самтра се заједничким антропологији и научној фантастици, односно дистинктивном особином сваке од њих понаособ. Обе се сматрају производима развијеног колонијализма и његове потребе да објасни постојање различитости у свету (односно: световима у научној фантастици) превођењем туђих културних категорија у оквире сопствене културне когнитивности (Davison-Vecchione and Seeger 2021). Обе су резвиле хуманистичке дискурсе који теже превазилажењу иницијалног одругојачавања са којим се приступа другима – у научној фантастици другим свесним врстама, а у антропологији другим људским заједницама – културним, ентичким, верским тид (Samuels 1996). Са своје стране, одругојачавање јесте основни поступак реализације мизантропне мисли. Да би се понашало неприлично према другим људима у физичким или психичком смислу, потребно је извршити културну когнитивну категоризацију која их издваја изван оквира онога што сматрамо сопственом заједницом, те их чини подесним за наношење зла (Žikić 2019).

Основни Други у научној фантастици јесу свесна бића која нису људи – мада, као што многа овом тексту споменутих дела сугеришу – људи могу бити ти Други, баш онако како јесу у стварном свету. Таква свесна бића могу бити, даље, природна или вештачка. Вештачки створена бића – роботи – узимају се у научнофантастичним делима често као апотеоза другости због тога што су људске творевине по облику сличне или чак идентичне својим творцима, од којих се разликују претпостављеним одсуством онога квалитета који људе чини људима. То могу бити емоције, душа, слободна воља итд, а израз „претпостављено одсуство“ из претходне реченице полазиште је нечасног, да не кажем – злог – опхођења људи према њима, односно узрок сукоба између робота и људи у сижеима многих научнофантастичних дела, укључујући и она која су предмет непосредног разматрања овде (в. нпр. Klass 1983; Žikić 2017).

Други који нису људи у научној фантастици, одатле, узимају се као метафоре социокултурно институционализоване нељудскости из стварног света, најчешће у смислу реферисања на расизам и уопште сегрегационизам сваке врсте (в. нпр. van Veuren 2012). Наравно, предмет одругојачавања у научнофантастичним делима не морају бити само роботи и туђини,

баш као што негативно издвајање једне људске групе од стране друге и поступци који проистичу одатле нису једина непочинства која се могу разматрати у њима. Израбљивање и тлачење људи од стране људи присутно је као мотив у датом жанру као и у било којој другој врсти стваралаштва, пошто стваралаштво представља вид збирке културних идеја о људском постојању, устројству света итд, одакле су у савременим друштвено-хуманистичким наукама узима као референтни оквир проучавања (над)културне комуникације (в. нпр. Hrotic 2014; Carroll 1999).

Идеја мизантрополошког проучавања људских непочинства заснована је на потоњој мисли, заправо (Morson 1996), а развијена даље на уочавању тога да дата непочинства могу да се сагледају као идејно и практично одступање од хуманистичког дискурса, односно као стварна социокултурна девијација у односу на прокламована културна начела и вредности (Žikić 2016). Још крајем деветнаестог века постављена су питања о томе да ли на мизантропију треба гледати као на индивидуалну девијацију, или као на неку врсту друштвене критике – данашњим језиком речено. Помисао да погледа на начине људског организовања и постојања – па чак и саме људске природе – не морају бити консеквентно афирмативни увела је патњу као суштински део садржинског одређења мизантропије: мизантропно није презирати људе само по себи, ондосно на мизантропију не треба гледати искључиво као на одлику неког појединца (Eggert 1899). На њу се може гледати као на друштвени и културни феномен, у смислу идеја и поступака који интенционално и најчешће институционализовано доводе до патње других људи.

Сам Морсон наводи политичку повест двадесетог века као пример тога, набрајајући, редом, Стаљинове гулаге, нацистичке концентрационе логоре, режим Црвених Кмера, кинеску Културну револуцију, амерички интервенционизам након Другог светског рата итд, указујући да такви примери јесу упечатљиви, али да не исцрпљују институционализацију злочиништва, те да у крајњем случају антрополози треба да се запитају у коликој мери је одржива позиција моралне неутралности дисциплине, тим пре ако се, инсистирајући на културном понашању, занемарују културна непочинства (Chudo 2013, 127, 126). Импликација датог мишљења, од значаја за антрополошко бављење научном фантастиком, јесте повезивање мизантропологије с културном онтологијом.

Уколико је људска патња производ људских непочинстава, онда може да се каже да је патња истовремено мајка и кћерка мизантропије: друго, зато што је последица злодела, а она проистичу из негативног става оних који их чине према онима којима их чине; а прво зато што они којима се наноси патња не могу развити ишта друго до презира и мржње према онима који им је наносе – чак и онда када постоји јавно изнета тврдња о опраштању

(в. нпр. Breen-Smyth 2018). Патња се узима у неким идејним системима, попут многих религијских, као стање света, то јест физичког постојања (Grumett and Bentley 2018), а такав став присутан је често у научнофантастичним делима која су настала у социокултурним оквирима прожетим одговарајућим религијским идејама (упор. Wetmore Jr 2012, 3, 60, 94, 130).

Патња на коју Морсон мисли јесу физичке и психичке последице туђих злодела по појединачна људска бића, јасно, с тим што израз „друштвена патња“ може да послужи као категоријално уопштавање индивидуалних људских субјеката који пате онда када то представља последицу системског, институционализованог деловања неког колективног, најчешће правно нормативизованог тела – попут државе у целини, њених установа и томе слично. Ултимативна патња, међутим, јесте искуство оних који бивају физички уништавани, односно усмрћени, одакле мизантропним мислима и поступцима можемо сматрати све они који доводе до таквих исхода (упор. Feierstein, Daniel. 2014, 23, 65). У научној фантастици патња се представља као дистинктивна људска особина (у односу на друге врсте са којима се сусреће), односно својствена је људском постојању. У „Галактици“ се користи, рецимо, као део механизма потирања одругојачења и успостављања очовечења, дакле као конверзија мизантропије у хуманизам.

У сцени која тематски закључује осму епизоду прве сезоне серије (*Flesh and Bone*), поручница Трејс, једна од најратоборнијих и према непријатељу непомирљиво настројених особа, показује да је у стању да прихвати људскост Сајлонаца (у смислу постојање етеричне, нематеријалне суштине сваког појединачног бића која се не може свести на твар), на основу тога што јој је један од њих показао својим примером у пракси да човека не чини људско тело, или чак људска осећања сама по себи (односно мимика тога из људске перспективе у серији, пошто су Сајлонци, у ствари, производи вештачке интелигенције коју су оригинално створили људи), већ могућност патње, пролазак кроз њу физички и психички, те подвргавање физичкој смрти и неопозивом менталном нестајању јединке¹¹.

¹¹ Иницијално, сјалонски ум је колективан, у смислу тога да цела врста дели проживљена искуства и сећања појединаца. Јединке су те које доживљавају патњу или бол, рецимо, и изнова их проживљавају као нарочито, сопствено искуство сваки пут када буду учитане у ново тело. Таква искуства приказана су као изузетно трауматична за њих, одакле неке од њих не желе да буду учитане изнова након одређеног броја смрти тела – да се тако изразим – или им то искуство замућује рационално размишљање, слично људима, а што не важи само за човеколике Сајлонце/ке, већ и за њихове машинске парњаке, тако да, на пример, један од Рејдера постаје посебно опасан по људске борбене летелице услед тога што је развио жељу за осветом након проживљавања већег броја уништавања у окршајима (петнаеста епизода друге сезоне, *Scar*). Сајлонци поседују, иначе, такозване

У „Атлантиди“ је патња онтолошка категорија. На основу тога што знамо да главни протагонист романа, Џон Карвер (Хауленд)¹² пати због живота каквог води, али и због стања у којем се налази читав свет, што он осећа, можемо казати како је у питању суштинско осећање човека у нечовечанском свету. Испоставља се то, међутим, да је тај свет заправо симулакрум људског света – а што је у стању да осети само прави човек, који није изгубио своја духовна својства – у коме је вештачко и програмирано све, укључујући и самоубилачку смрт ластавице на почетку романа, а која својим бесмислом дубоко погађа Карвера (Хауленда), одакле произлази да је патња социокултурно произведена, баш као што је то случај у „Галактици“, или у стварном свету, уосталом. У одређеном смислу, могло би се рећи да научнофантастична дела, којима је својствен такозвани песмистички поглед на људску природу и постојање, сугеришу да ако патња представља последицу мизантропије, али је и порађа, чинећи од тог процеса својеврстан циклус, онда свет – онај који је приказан у одређеном делу, али и онај на који се реферише тим делом – треба да буде (и) предмет проучавања мизантропологије, пошто су институционализована непочинства оно што одређује његову социокултуралност.

Мизантропија у „Галактици“ и „Атлантиди“

Дела која се разматрају у овом тексту припадају, истина, различитим медијским формама и различити су им социокултурни оквири настанка, као и начин допирања до конзументата, али слично књижевно-теоријском појму интертекстуалности, њихова садржинска узајамност јесте тематска (упор. Sekulović 2019). Као што је то већ изнето, оба дела формулисана су тако да представљају повест људског рода, приповедају о највећој људ-

бродове ускрснућа, на којима се чувају сви модели њихових тела, у којима се врши учитавање умова (израз је *to download*). Такви бродови морају бити у релативној близини, међутим, да би учитавање успело, одакле Сајлонци могу да умру као и људи. Ти бродови бивају уништени у познијим фазама серије, одакле им проживљено искуство физичког тела постаје онтолошки аналогно људском.

¹² Упознајемо га као Карвера, али се доцније открива да му је право презиме Хауленд. Као дете био је дат на усвајање, испоставља се због тога што су људски родитељи, Хаулендови, желели да га сачувају у животу и приде му, под надзором преосталих људи (Атлантиђана), омогуће друштвени успон и значајно место у роботском свету – а да би дошао у позицију са које може активно допринети уништењу тог света. Карверови су значајна роботска породица у датом свету, а у тексту ћу користити оба његова презимена на начин на који сам то учинио на овом месту, због тога што се у роману појављује с једним или другим у различитим ситуацијама, али понекад и са оба, управо у датом формату „Карвер (Хауленд)“.

ској грешци, стварању робота, као и о непријатељству између две врсте, те наглашавају сврховитост историје у друштвеном, културном, религијском смислу. Радња оба дела смештена је у прецизно одређени друштвено-економски контекст, такође: „Атлантида“ у САД двадесетог века, а „Галактика“ у свемирску верзију тога, при чему имам на уму државно, политичко и војно организовање Дванаест Колонија, јасан производни систем развијеног капитализма, потрошачко друштво, начин вођења свакодневног живота и томе слично (упор. Francisco 2021).

Дато социоекономско позиционирање оквир је за својеврсну каталогизацију људског посрнућа у смислу отуђивања од људске суштине, схваћене као извориште позитивних вредности и дела, попут љубави, самилости, сарадње итд (в. нпр. Sperber and Baumard 2012; Fassin 2013). То је оно из чега произлазе институционализована непочинстава, у која се у категоријалном смислу убрајају рат, расизам, колонијализам, уништавање природне средине итд, односно све оно што изазива људску патњу, а на шта се може гледати и као на основне производе људске историје. Тако нешто је, опет, персонификовано социокултурним контекстом који тежи томе да приказује себе као дефиненс, а сопствено правно и економско устројство као дефиниендум савремене цивилизације (в. нпр. Taviss Thomson 2010, 58–59; Ticktin 2014). Људско постојање као разумне врсте, људска повест и будућност човечанства повезани су тако у оба дела на сличан начин, напоследку, са моделом организовања, разумевања и тражења сврхе свега тога кроз тип социокултурне заједнице који тврди да има јасне критеријуме разграничења између појмова „добро“ и „зло“, те да фаворизује парадигму која произлази из првог од њих као своју суштинску вредност, темељ постојања и смерницу деловања (упор. Ardener 2005, 35; Firth 2005, 43).

За одређивање људских непочинстава, кључно је питање људскости, односно тога да ли она сама по себи представља својство човека, или је људскост неки посебан квалитет који само људи могу да развију. Ова културно-онтолошка заврзлама нема јасан одговор, наравно, али на основу тога што се у савременој западној култури инсистира на суштинској позитивности појма човек, у смислу конотације којом се у атрибутском смислу оплемењује нека мисао, предузеће или постигнуће, појам људскости не може се свести на уобичајно културно-онтолошко одређење суштине човека, већ га треба посматрати као симбол оног људског понашања која отелотворују „добро“ као друштвену и културну вредност (упор. Gefen 2022). У делима која се разматрају у овом тексту – као и у стварном животу, уосталом – људи доживљавају сопствену људскост као нешто неупитно, наравно, било да се ради о поимању сопствене суштине или својих дела.

Имајући у виду то да се у оба дела на људе – и поред давања назнака о постојању различитих културних идентитета (етничких, верских, локал-

них итд.) као њима битних одредница – гледа као на јединствену идентитетску категорију (наспрам робота, наравно), њихово поимање сопствене људскости као узете здраво за готово проблематизовано је са моралног аспекта. Осим тога што се показује да су у стању да наносе зло једни другима у складу са позитивним и негативним идентитетским преференцијама¹³, њихов однос према другој мислећој врсти са којом деле свет, односно свемир, полази од ниподаштавања чак и онда када, ситуационо посматрано, није реч о непосредном сукобу између две врсте (Сајлонци се називају „тостерима“ чак и онда када помажу људима). Баш као што се испоставља да су, рецимо, праксе које се могу означити као расизам и културорасизам у књизи и серији засноване на преовлађујућим социокултурним дискурси-ма, тако и физичко уништавање Другога излази изван оквира моралног, а често и законског санкционисања, попут примера осветничких убистава Сајлонаца на људским бродовима¹⁴.

Патња Других није Наша патња, разуме се, а Наши поступци, и пре њих мисли, који доводе до те патње нису предмет моралних разматрања (Butler 2009, 13). У том смислу, људи¹⁵ се појављују у „Атлантиди“ и „Галактици“ као морална заједница: социокултурна група која одређује шта је добро, а шта није, где се таква одређења на односе искључиво на унутрашње уређење заједнице, већ теже превазилажењу њених граница и проглашавању за апсолутне вредности, малтене природну чињеницу (Koistinen 2011). Поступак одругојачавања појављује се тада, на првом месту, као морално искључивање: Други су они који не припадају Нашој (моралној) заједници и на које се не морају односити наше моралне скрупуле (Strauss and Quinn 1997, 53 *et passim*). Дата морална искљученост омогућава оп-

¹³ Као што је то у „Галактици“ случај са међусобним односима људи у зависности од тога са које од дванаест планета потичу, па се рецимо, од стране оних с економски и културно најразвијеније од њих, Каприке, с презиром гледа на традиционалисте и конзервативце са Сагитариона, или највећи људски научник, Балтар, скрива свој ерилеонски нагласак, пошто се становници те планете сматрају „примитивним“ због тога што се углавном баве земљорадњом – док у „Атлантиди“ постоји јаснија референца на наш свет кроз персонификацију повесног односа Американаца према Индијанцима односом робота према људима.

¹⁴ И роботи уништавају људе у разматраним делима, наравно, али непочинство разматрам са људског аспекта, да тако кажем из следећих разлога: најпре, људско-ст треба да буде оно својство које уздиже човека изнад његове биологије, а кроз његове идеје и поступке, затим људи су творци робота који се угледају на њих, заправо, у свему, па и непочинствима, те напокон, као што је речено на почетку текста – научно фантастичне приповести одражавају идеје које имамо о постојећем свету, а у њему не постоје роботске расе, као у „Галактици“ и „Атлантиди“.

¹⁵ Мисли се на људску цивилизацију.

редмећење Другог, односно његову подложност наношењу зла без (моралне и практичне) осуде.

Оно што представља проблем у датим делима, онда када говоримо о успостављању Другог као легитимног предмета непочинства јесте – како га препознати. Физички могу бити идентични и једино их самосвест о томе шта су може идентификовати као припаднике једне или друге врсте. У „Галактици“ постоје Сајлонци који верују да су људи, баш као што постоје и људи који почињу да сумњају да су Сајлонци, док у „Атлантиди“ већина људи и робота није свесна тога да постоје људи и роботи уопште. Основна мизантрополошка перспектива заснива се управо на томе, да је тешко, или готово немогуће разликовати људе од робота у датим делима, баш као што је, у стварном свету, нечији спољашњи изглед најчешће (мада, не увек, када се ради о одређеним видљивим и препознајљивим физичким својствима) ирелевантан за поступак одругојачавања (ко може рећи то, на пример, којем балканском народу неко припада само одока, који човек је припадник Тутси, а који Хуту народа?! (Koistinen 2015, 15–16).

Људи и роботи налик су једни другима не само физички. И поред тога што људи доживљавају душу, емоције, осетљивост на бол, или слободну вољу – између осталог – као искључиво људске атрибуте, показује се да су то својства која имају и роботи¹⁶. Несебични чиновници робота од којих имају корист људи и обрнуто нису ретко место у свемиру „Галактике“, у којем две врсте воде рад до истребљења, сугеришу то да је превазилажење мизантропије могуће превазилажењем категоријалних граница онога што се доживљава као Наша суштина – тиме што се поседовање истих или сличних нематеријалних квалитета признаје и Другима: ако и машине, то јест роботи могу да осећају бол и љубав, може се поставити питање, каква друга својства која људи сматрају ексклузивно својима могу да поседују, односно – по чему се онда разликују од људи?! (в. нпр. Leaver 2008). С друге стране, постојање централног људског и роботског завереничког штаба у аналогном сукобу у свету „Атлантиде“ (Акваријус и нуклеус¹⁷), од којих је сваки спреман на жртвовање (многобројних) припадника сопствене врсте зарад остваривања коначног циља – потпуног уништења непријатељске врсте, показује то, да се мизантропно понашање (и мишљење – оно претходи понашању) не испољава само према другој врсти.

¹⁶ Душу имају само они у „Галактици“, <https://www.beliefnet.com/entertainment/movies/2005/05/the-souls-of-cylons.aspx>.

¹⁷ У суштини, тајне организације унутар управљачких структура обе врсте, где је у роману наведено управо на овај начин, да се људски пише са великим, а роботски малим почетним словом.

Испоставља се то, дакле, да је мизантропија својство обе врсте. У оба дела работи себе посматрају као људе, чак и они који су свесни да нису људи, на начин сличан антрополошком теоријском појму перспективизма (упор. Viveiros de Castro 2012, 56 *et passim*). Истина је да је природа њиховог дизајна таква да није могуће направити разлику између њих и људи ни у ком смислу, те да сви параметри, од биолошких до културно когнитивних¹⁸ јесу једнаки, осим терминус супериора у „Атлантиди“, односно примене поступка читавања свести у тело¹⁹ у „Галактици“. Мизантропија циља Друге из референтне позиције обе врсте и ти Други објашњавају се лаконски: баш као што се од човека очекује да поседује неке карактеристике (а које су из перспективе физичке стварности нормална биолошка својства у „Галактици“, а паранормална у „Атлантиди“), тако се и од Нас очекује да се „нормално“ разликујемо од Других. Другим речима, „нормално је бити Ми“, чак и онда када се не експлицира да су Други „ненормални“ у било ком погледу (упор. Leavenworth 2014).

Одатле произлази да есенцијализација представља кључни мизантропни механизам у поступку одругојачавања. Она олакшава уклапање непочинства у индивидуални и колективни морални светоназор. Оно постаје ствар перспективе. Ако му се одајемо зато што имамо такозвани виши циљ, односно „бранимо човечанство (или: сопствену врсту, која не мора бити људска), боримо се за његов опстанак“, онда непочинства нема, већ је у питању херојско дело које непочинством могу сматрати само наши непријатељи, а за њих нас је баш брига, пошто ионако нису људи/ работи (зависи из чије позиције се гледа), односно нису Ми (упор. Tranter 2013). На сличан начин могу се оправдати и непочинства која се спроводе унутар сопствене заједнице: постоји виши циљ који их оправдава²⁰. Механизам такозваног унутрашњег одругојачавања (онога које се врши унутар сопствене шире друштвене заједнице – у стварном свету: друштво, на пример, у разматраним делима – врста) исти је, неvezано за то да ли границу представља језик, религија, економска моћ, занимање или било шта друго, докле год дати квалитет другости може да се употреби у циљу хомогенизације заједнице²¹.

¹⁸ На уму ми је религијска мисао, пре свега, али се може односити и на културно мапирање различитих категорија и навигацију међу њима (попут политике, рата, производње, опстанка итд.)

¹⁹ Само ако постоји брод ускрснућа у близини, в. фусноту 12. Терминус супериор је централна контролна јединица, иначе, која се налази у мозгу робота.

²⁰ Омиљени изговор револуционара и активиста различитих врста.

²¹ Што се, осим у примерима попут оних наведених у фусности 14, на примеру људи може видети онда, рецимо, када се користе прерогативи занимања (војска, новинари, техничко особље, мануелни радници тид.) у категоријалном дефини-

Хомогенизација заједнице представља, истовремено, и хегемонизацију њене управљачке елите. Као што је већ речено, вековним ратом, који је невидљив за већину људи и робота у „Атлантиди“, а који трпе његове последице и не знајући да се води, управљају ужа милитантна језгра људи и робота. Отвореним војним сукобом између људи и Сајлонаца у „Галактици“ руководе друштвени управљачи обе заједнице – цивилна власт и старешине звездане флоте код људи, те скуп представника типова човеколиких Сајлонаца. Извртање друштвено-политичког норматива присутно је у оба случаја: у Пекићевом роману, номинално егалитарним и демократским друштвом управљају такозвани владари из сенке, који су потпуно изван социополитичког естаблишмента, иако се боре за утицај у њему, одакле Џон Карвер (Хауленд), човек, постаје изабрани председник САД, зато што га работи држе за припадника своје врсте; људским друштвом у серији управља демократски изабрана власт, којој је војска подређена, али обе структуре итекако покушавају да остваре незаконит политички утицај, игноришући политичко расположење грађанства и сузбијајући свако политичко мишљење и деловање које је у супротности са начином на који они сматрају да треба управљати сукобом са Сајлонцима.

Сајлонски пример драстичнији је, чак. Њихови човеколики модели деле иста људска тела и имају колективно памћење, па ипак, елемент слободне воље, тако драгоцен као морална, односно културна вредност у реалном социокултурном контексту у којем је настала серија, чинилац је активности сличне људским управљачким парњацима. Представници модела који одлучују о правцима политичког и војног деловања најпре сопствених модела, а потом и о судбини свих Сајлонаца²², жртвовање (у смислу ратних или обвештајних губитака) или чак елиминисање, као политичких противника, припадника сопствене врсте²³ без бриге савести оправдавају такозваним вишим циљем – победом у рату са људима или спасом сајлонске врсте, већ како у којој ситуацији то формулишу²⁴. У свим тим случајевима – људ-

сању политичких странака да би се управљало кризном политичком ситуацијом, попут оних које настају након Сајлонске окупације Нове Земље у трећој сезони, односно проналаска праве Земље, за коју се испоставља да је вековима контаминирана након нуклеарног рата, док је код Сајлонаца сличан случај са покушајем Првог модела, Зона Кавила, да груписањем припадника одређених модела (човеколиких) управља самостално сајлонским друштвом, третирајући машинске моделе као робове.

²² Да се тако изразим, пошто у серији нису експлицитно наведене титуле нити хијерархијска структура управљања.

²³ Где мислим подједнако на друге јединке истог модела, као и на друге моделе.

²⁴ Повесно време „Галактике“ окончава се у последњој епизоди на изненађујући начин у односу на већи део тока радње серије: акције Првог модела описане у

ским и сајлонским – одругојачавање, у ствари, јесте јавно показивање тога ко су непријатељи у категоријалном смислу, док конкретна садржина датих категорија зависи, поново, од интереса оних који управљају нареченим заједницама (упор. Schmitt 1996, 32).

Чињеница је да су услед различите природе оба дела, мизантрополошке тематске перспективе неједнаке обимом и садржином. У „Атлантиди“ је мизантропија присутна на најопштијем нивоу, поглавито, где су као конкретна непочинства приказани различити институционализовани облици прогона и уништења Других кроз историју, те објашњени као последица вековног сукоба између људи и робота. У „Галактици“, пак, чије друштво представља својеврсну хомологну структуру западног света из наше стварности, у појединим епизодама детаљније су приказана наличја живота у таквом свету – сиромаштво, алкохолизам, насиље, злоупотреба различитих опојних супстанци, манипулација правним процедурама и законима, корупција, лоше организоване услуге јавног здравства и већ готово све оно што познајемо у нашем свету као чиниоце такозваног струкутрног насиља и друштвене патње (в. нпр. Scheper-Hughes and Bourgeois 2004; Nedeljković 2011, 160 и даље).

Тако нешто могло би се назвати унутрашњом перспективом мизантропије, у смислу небриге за појединца у сопственој заједници испод површине бриге за човечанство у целини као социокултурне вредности. То је узредна тема у серији, међутим, као што сам већ изнео, практично је нема у Пекићевом роману. У датим делима мизантропија се разматра у кључу културно когнитивног механизма одругојачавања и поступака који проистиче одатле: непријатељу треба негирати онај врхунски квалитет, који је резервисан само за Нас – људскост, да би се могло оправдати његово уништавање – до потпуног искорењивања, под изговором да је то једино што гарантује Наш опстанак и очување Нашег ексклузивног квалитета – људскости. (в. нпр. Sheinfeld 2021). Џон Карвер (Хауланд) иницијално бива запрепашћен идејом о томе да најпре роботи морају бити уништени у потпуности, а потом да ће тај чин однети и животе великог броја људских бића, док идеја председнице Рослин о томе да Сајлонце једноставно

фусноти 22 узрокују неку врсту грађанског рата међу Сајлонцима, паралелно са периодом друштвеног хаоса и (некада чак и оружаног) сукоба међу људима, а што се окончава поразом снага Првог модела и оних људи који су желели, било рат до истребљења са Сајлонцима, било друштвени преврат, одакле шачице преживелих припадника/ца људи и човеколиких сајлонских модела слећу на планету за коју ће се испоставити да је наша Земља од пре неколико милиона година, одричу се технологије да би започели живот испочетка, шаљући флоту свемирских бродова у Сунце, а сајлонски машински модели бивају ослобођени служења човеколиким и одлазе, још пре тога, у дубоки свемир.

треба истребити слањем софтверског вируса на њихове матичне бродове, изазива неверицу код адмирала Адаме, који јесте професионални војник и спреман је да извршава заповести државног врха, али има зазор према геноциду као средству за окончање рата²⁵.

Коначна последица мизантропног мишљења и поступања јесте потпуно уништавање Другог, дакле. У „Атлантиди“ се оно постиже једноставним притиском на дугме, да се тако изразим, односно искључивањем Кибер-Паунатана²⁶, односно главног компјутера који управља роботима и без чијег функционисања нема ни њихових живота. Роботско средство уништавања људи, с друге стране, јесу „убичајена средства“ масовног уништења из људске повести: погроми, ратови и геноцид²⁷. У „Атлантиди“ је рат између две врсте прикривен, људи и роботи већином нису свесни тога да сви учествују (и страдају) у њему. У „Галактици“ је сукоб отворен, свима је јасно да су у рату, одакле се и примењују средства масовног уништења, односно тактичко и стратешко нуклеарно оружје; прво најчешће у свемирским борбама или деловању на одређене планетарне војне циљеве, а друго за разарање људских градова, односно матичних бродова и такозваних бродова ускрснућа Сајлонаца.

Представљање употребе нуклеарног оружја у датој серији може да се посматра као мизантропни чин на три нивоа. Та употреба крши, најпре, својеврстан нуклеарни табу, који постоји у стварном свету. Одатле се може узети као метафора међународних односа на манифестном и латентном плану, где се заправо зазира да се спроведе у праксу (манифестно) оно што се мисли – да непријатеља треба искоренити (латентно), а чему су разлози што брига за сопствени углед у међународној заједници, што страха од нуклеарне одмазде. Коришћење нуклеарног арсенала у серији показује, затим, постојање отворене, неселективне мржње према према непријатељу

²⁵ Занимљиво је то да Адама спречава искорењивање Сајлонаца, док Карвер (Хауланд) прихвата као сопствену мисију да то учини роботима у његовом свету.

²⁶ Његов назив може се узети као једно од најуочљивијих наративних средстава за приказивање тога да работи опонашају људску историју, пошто је Паунатан титула првосвештеника Храма водолије у првобитној Атлантиди, односно вође Акваријуса у свету романа.

²⁷ На овом месту могло би се поставити питање о мизантропичности робота, али такво питање било би бесмислено из два разлога: најпре, не постоје такви работи какви су описани у „Атлантиди“, као што је и речено у фусноти 15, а потом – као што прозлази из антрополошког проучавања културне комуникације, где се не питамо о природи акција којота или духова, у приповестима северноамеричких домородаца о трикстеру, већ их тумачимо у контексту људске заједнице у којој се приповедају – људско стваралаштво јесте о људима: од њих потиче и њима је намењено, њих се тиче и на њихово културно мишљење и понашање односи (Levi-Strauss 1988, 138 *et passim*.)

као културне вредности заједнице, пошто се њено исказивање, као и жеља за његовим искорењавањем, сматрају непорецивим чиновима (људског и роботског) патриотизма, односно привржености сопственој врсти. Напокон, сајлонске и људске вође тврде подједнако то да њихова употреба нуклеарног оружја јесте искључиво у сврху одмазде на исти такав напад, или превентивног напада. То се може узети као аналогија са дискурсом о наводној спремности за употребу нуклеарног оружја као својства које се приписује такозваним отпадничким државама у нашем свету²⁸. У последњем случају, дата (наводна) спремност за употребу нуклеарног оружја појављује се као ознака нељудскости режима држава које су у питању, пошто противречи „цивилизованом“ рату, у којем није дозвољено коришћење средства за масовно уништење, а какав је прихваћен у међународном праву²⁹ (упор. Fey, Poppe and Rauch 2016).

Нематеријални, тешко одредиви, а на себе (то јест сопствену заједницу) искључиво применљив атрибут људскости појављује се, у том светлу, као ознака моралности. Овога пута, међутим, не ради се о моралној исправности као Нашем прерогативу, већ као квалитету који омогућава постојање моралности као онтолошке категорије, као онога што разграничава културно „добро“ од културно „злог“, па самим тим и вреднује људске акције, а са њима и људе – као појединце и као припаднике заједнице, по формули да „људи треба да чине добро да би могли да буду сматрани људима“ (упор. Ambrus 2019; Koistinen 2015, 57). Чињеница да друштвена и културна стварност и повед људске врсте не одговарају у пракси томе, идеја је која руководи промишљање и стварности и повести у мизантрополошком кључу у Пекићевом роману и телевизијској серији.

Због тога је вероватно у оба дела присутна идеја (од стране припадника обе врсте) о потреби окончања људске (и роботске) повести такве каква је и започињања нове. У „Атлантиди“ је то средишњи мотив, на одређени начин. Људски пад започиње стварањем робота, одакле се мора окончати њиховим уништавањем³⁰. Роботи, са своје стране, опонашају људе и њихову историју, те је и њихов циљ окончање цивилизације у каквој живе – уништавањем преосталих људских бића – да би могли започети сопствену

²⁸ Отпадничке од система међународних односа онако како га види политички Запад, попут Северне Кореје, или Ирана, рецимо.

²⁹ Треба имати у виду то да је свака прихватљивост решавања сукоба ратом у ствари мизантропно мишљење и оправдање мизантропног циља, пошто ће разлози за тако нешто бити увек пронађени у Другом и јавно предствљани на тај начин..

³⁰ Бројне су библијске референце у Пекићевим делима; нема их у експлицитном облику у „Атлантиди“, али у изнетом у делу текста на који се односи ова фуснота може се уочити јасна тематска алузија на Књигу постања, односно Прву књигу Мојсијеу, упор. Lazić 2011.

повест, ослобођену од људи и њихових грехова. Окончавање повести значи и крај цивилизације, а средство којим се служе роботи и људи подједнако јесте – уништавање Других. Мизантропичност романа у томе је што сугерише да је уништавање Других смисао и сврха (људског и роботског) постојања. То је у очигледној супротности са претпостављеним унутрашњим својствима Атлантиђана, односно људи какви су били пре него што су се искварили одустајањем од духовног и посвећивањем материјалном животу³¹. (упор. Kalezić 2019).

Људска повест, приказана кроз недела и себично понашање, те следствено патњу – која је приказана тако да, као и у стварности, они који пате пате због туђих (зло)дела, у супротности је с идеалом људскости, као западном културном вредношћу (упор. Asad 1997). У „Атлантиди“ човек није представљен као биће које би требало да превазилази окрутности природе и гради (барем за себе) бољи, хуманији свет, да буде одан истини и да на њој гради своју заједницу (упор. Ahmetagić 2019). Око тога се слажу, у основи, главни актери романа, два Џона, Картер (Хауленд) и Олден, први као човек, други као робот. Обојици је јасно то да се мора изаћи из такве историје – да се тако изразим – да би њихове врсте могле да, успостављањем неких других друштвених и културних односа и вредности, реализују сопствена позитивна својства. У „Галактици“, с друге стране, изнова се – како међу људима, тако још и више међу роботима – наглашава цикличност таквог времена, односно поновљивост такве мизантропне историје у којој су људи и Салјонци у непрестаном сукобу (некада и унутар врсте) и неопходност окончавања тога. Пекићев роман не говори експлицитно то да се историја понавља изнова и изнова, али сама идеја роботске цивилизације као понављања људске сугерише како су се ствари одиграле већ једном на исти, катастрофалан начин по људску цивилизацију.

Однос према историји у оба дела такав је да на њу гледа као на својеврсно митско време. Митско време јесте циклично и реверзибилно, али не и растегљиво, нити безвременско (упор. Vukićević-Janković 2013; Lazić 2013b,c). Оно је сврховито утолико што у стварном свету представља контекстуални оквир временског лоцирања различитих обреда који говоре о постојаности и вечитој обновљивости људских заједница и природе, као и митологичких веза између људи, природних сила и натприродних бића³².

³¹ Могли су да опште умовима, на пример – сви људи једни са другима, а не само понеки, као у стварности у којој се догађа „Атлантида“, и то без ограничења, као и да померају ствари мислима, превазилазе ограничења простора и времена у кретању итд.

³² О основним поставкама теоријског разматрања времена у антропологији в. Eliade 1949; Leach 1961, 124–136; Gell 1992.

Циклично поимање повести у „Атлантиди“ и „Галактици“, међутим, у основи је телеолошког поимања повести као мизантрополошке категорије. Циљ постојања таквог времена јесте његов свршетак, који треба да послужи раскиду са цикличном природом датих догађаја – тачније са њиховом малигном природом – а који се завршавају увек на исти начин, пропашћу људи и њиховог света, из чега би требало да проистекне успостављање неке нове историје и нове цивилизације.

Атлантида из Пекићевог романа, као и Кобол и Земља у „Галактици“, представљају симболе људске цивилизације. У делима која су разматрана овде, та места представљају исходите и исход људске врсте и повести, што значи да се могу посматрати и као ознаке тога како се завршава дата повест (упор. Périer 2017; Ognjanović 2017). Њихов наративни нестанак представља у оба дела подстицај за потрагу за световима какве су представљала пре људског посрнућа. Узрок тог нестанка није гнев богова, као у Платоновој приповести, нити божја казна, као у Библији, на коју „Галактика“ реферише често онда када се њени актери баве религијским питањима³³, већ су то људска (не)дела. Јасно смештање тих непочинстава у одређени временски оквир чије је основно својство поновљивост, сугерише идеју о суштинској повезаности људске цивилизације и њене историје. Историја је својство цивилизације у том смислу да је, вредносно посматрано, онаква каква је и цивилизација, одакле окончање једне значи и окончање друге, отварајући могућност и потребу за новом, у смислу људскости – бољом, цивилизацијом, и новом повешћу.

Закључак

Мизантропни мотиви нису страни научној фантастици од њених најранијих дана. Њихово својство јесте да разматрају институционализовано наношење зла Другима, где ти Други могу бити људи, али могу бити и туђини или роботи, који представљају метафоре патње одређених друштвених група из нашег света, или патње уопште, као саставног дела живота у нашој цивилизацији – током њене повести и данас. Нагласак на институционализованом наношењу зла говори о тежњи аутора таквих дела да буду друштвено ангажовани, с обзиром на то да кроз парадигматизовање појединачних примера мизантропних чинова на основу актегоријалне дистинкције Ми и Други, не разматрају индивидуалне људске поступке, већ такве који представљају производ увреженог културног мишљења, заснованог на одговарајућем културно когнитивном мапирању света.

³³ В. фусноту 11 за неке референце о томе.

У комуницирању таквих идеја својим делима, полазе од хуманистичког идеала људскости, као суштинског, оплемењујућег квалитета људских бића, и дискурса који проистичу одатле, а који – неvezано за идеолошке изворе (религијске, политичке и томе слично) – говоре о томе да дати квалитет представља нешто више од саме чињенице да смо људска бића, као и да је заснован на свести о јединствености људске врсте и могућности саосећања с другим људима, који се разликују од нас на све могуће начине, те да поступање према другима треба да буде руковођено тим принципом. Мизантропичним се може назвати, у основи, све оно што одступа од тога. У том смислу, наративно приказивање злочинења или културних когнитивних модела који су у супротности с хуманистичким идеалима и из којих проистичу непочинства, представља критику свега тога и позив на промишљање стања у оној заједници у којој се дешава тако нешто.

Наречена заједница може бити неки конкретни социокултурни и социоекономски оквир, али може представљати и персонификацију људске цивилизације у целини. За оба дела која су разматрана у овом тексту може се рећи то да представљају примере ауторске перспективе која не гледа повољно на људе и њихов свет на најопштијем нивоу – њиховог организовања у јединствену људску заједницу. Код Пекића је то верзија наше планете, а у серији читав свемир доступан људима. „Атлантида“ и „Галактика“ не баве се индивидуалним људским непочинствима, па чак не детаљно ни појединачним примерима категоријалних непочинстава (попут оних инспирисаних расом или родом, на пример). Дати роман и дата серија разматрају непочинство као интегрални део људског бића, у смислу способности за наношење зла другима, слично као што су интегрални део људског бића способност за емпатију и самилост, или љубав и патња. За социокултурну емпатију то не мора бити значајно само по себи, али постаје такво онда када служи проблематизовању културних норми и вредности, те друштвених односа и установа.

Испоставља се да научнофантастична дела која проблематизују мизантропију као социокултурну категорију сугеришу да је људско друштво онакво какви су људи: људске заједнице производ су начина њиховог менталног и материјалног организовања, одакле и непоклапање прокламованих друштвених и културних вредности и одговарајућег понашања представља производ људске мисли и деловања. Оно што произлази одатле у „Галактици“ и „Атлантиди“ јесте то да су и роботи онакви какви су људи: људи су их направили према себи, то јест „према свом лику“ и за своје потребе. Роботи не знају ни за какве друге вредности, осим људских, због чега им је и друштво налик људском. Труде се да еволуирају и да на тај начин направе одмак од својих твораца, но како се испоставља, њихови обрасци понашања према Другима и тежња за одругојачавањем оних између њих који не размишљају и неће да се понашају као они сами, идентични су људским.

Потреба за окончањем историје – људске и роботске подједнако – и започињање нове метафора је незадовољства сопственом неспособношћу да се организује такво друштво које ће одговарати ономе што се сматра сопственим суштинским и одређујућим квалитетом. Код људи је то људскост, док код робота не постоји експлицитан назив, али роботско пребацивање људима за сва могућа непочинства почињена не само према њима, већ и за оно зло које људи наносе другим људима, упућује на аналогно доживљавање емпатичности, праведности, равноправности и томе слично, као на вредности које оплемењују физичку егзистенцију, и дају јој смисао. Ко-муницирање мизантропије делима попут „Галактике“ и „Атлантиде“ не представља, дакле, исказивање презира или мржње према људима или њиховим социокултурним заједницама, већ – супротно томе – указивање на утилитаристичку травестију хуманистичких идеала од стране оних који су у позицији да усмеравају друштвени живот тих заједница.

Референце

- Ahmetagić, Jasmina M. 2019. “Paranoidna ispovest i volja za istinom u *Novom Jerusallimu* Borislava Pekića”. *Baština* 47: 3–15, <https://doi.org/10.5937/bastina1947003A>
- Ambrus, Gábor. 2019. “Creators and creatures: The creation account in genesis and the idea of the artificial humanoid”. *Zygon* 54 (3): 557–574. <https://doi.org/10.1111/zygo.12534>
- Ardener, Edwin. 2005. “Social anthropology and the decline of Modernism”. In *Reason and Morality*, edited by Joanna Overing, 46–69. London and New York: Tavistock.
- Asad, Talal. 1997. “On Torture, or Cruel, Inhuman, and Degrading Treatment”. In *Social Suffering*, edited by Arthur Kleinman, Veena Das, Margaret Lock, 285–308. Berkeley/ Los Angeles/ London: University of California Press.
- Banić-Grubišić, Ana. 2012. “Obrok dana posle sutra. Predstave o hrani i ishrani u post-apokaliptičnim filmovima.” *Etnoantropološki problemi* 7 (1): 185–212, DOI: <https://doi.org/10.21301/eap.v7i1.9>
- Banić-Grubišić, Ana. 2015. “Predstave o seksu u filmovima na temu postapokalipse.” *Etnoantropološki problemi* 10 (4): 965–983, DOI: <https://doi.org/10.21301/eap.v10i4.10>
- Bartolotta, Simona. 2022. “Beyond Suvin: Rethinking Cognitive Estrangement”. *Between* 12 (23): 49–68. <https://doi.org/10.13125/2039-6597/4925>
- Bidney, David 1996. *Theoretical Anthropology. With a new introduction by Martin Bidney*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers (Second edition, orig. New York: Columbia University Press 1953).
- Breen-Smyth, Marie. 2018. “Suffering, Victims and Survivors in the Northern Ireland Conflict: Definitions, Policies, and Politics”. In *Victimhood and Acknowledgement: The Other Side of Terrorism*, edited by Petra Terhoeven, 39–58. Berlin: De Gruyter Oldenbourg .
- Butler, Judith. 2009. *Frames of War: When Is Life Grievable?* London: Verso.

- Caron, Caroline-Isabelle. 2017. "Of Exodus and of Rapture: A Theological Reading of the Openings of *Battlestar Galactica* by Glen Larson (ABC, 1978) and the Reimagined Series by Ron D. Moore (Sci-Fi, 2003), *TV/Series* 11, 14 pages, <https://doi.org/10.4000/tvseries.2002>
- Carroll, Joseph. 1999. "The deep structure of literary representations". *Evolution and Human Behavior* 20 (3): 159–173. [https://doi.org/10.1016/S1090-5138\(99\)00004-5](https://doi.org/10.1016/S1090-5138(99)00004-5)
- Chow-White, Peter A, Danielle Deveau, Philippa Adams. 2015. „Media encoding in science fiction television: *Battlestar Galactica* as a site of critical cultural production“. *Media, Culture & Society* 37 (8): 1210–1225, <https://doi.org/10.1177/016344371559403>
- Chudo, Alicia. 2013. „Misanthropology: Voyeurism and Human Nature“. In Gary Soul Morson, *Prosaics and Other Provocations. Empathy, Open Time, and the Novel Book*, 126–144. Boston, Mass: Academic Studies Press³⁴.
- Davison-Vecchione, Daniel, Sean Seeger. 2021. „Ursula Le Guin’s Speculative Anthropology: Thick Description, Historicity and Science Fiction, Theory“. *Culture & Society* 0 (0): 1–22, <https://doi.org/10.1177/02632764211051780> (02632764211051780)³⁵
- Eggert, Charles A. 1899. "On the Title and Subtitle of Molière’s *Misanthrope*". *Modern Language Notes* 14 (6): 167–176.
- Eliade, Mircea. 1949. *Le Mythe de l'éternel retour*. Paris: Éditions Gallimard
- Fassin, Didier. 2013. „On Resentment and Ressentiment: The Politics and Ethics of Moral Emotions“. *Current Anthropology* 54 (3): 249–267, <https://doi.org/10.1086/670390>
- Feierstein, Daniel. 2014. *Genocide as Social Practice Book Subtitle: Reorganizing Society under the Nazis and Argentina’s Military Juntas*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Fey, Marco, Annika E Poppe, Carsten Rauch. 2016. "The nuclear taboo, *Battlestar Galactica*, and the real world: Illustrations from a science-fiction universe". *Security Dialogue* 47 (4): 348–365. <https://doi.org/10.1177/0967010616643212>
- Firth, Raymond. 2005. "Degrees of intelligibility". In *Reason and Morality*, edited by Joanna Overing, 29–45. London and New York: Tavistock.
- Francisco, Megan. 2021. "Battlestar Galactica and Space Opera: Transforming a Subgenre." *Journal of the Society for American Music* 15 (1): 99–123. <https://doi.org/10.1017/S1752196320000486>
- Gavrilović, Ljiljana. 1986. „Naučna fantastika mitologija tehnološkog društva“. *Etnološke sveske* 7: 58–63.
- Gavrilović, Ljiljana. 2011. *Svi naši svetovi. O antropologiji, naučnoj fantastici i fantaziji*. Beograd: Etnografski institut SANU, posebna izdanja knj. 74.

³⁴ У питању је псеудоним Герија Сола Морсона, односно ради се о поглављу из трећег дела његове, овде наведене књиге. Навео сам библиографску јединицу онако како је дата у тој књизи, в. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt1zxshvj.10>

³⁵ Референца је наведена на основу података из пдф-документа на страници <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/02632764211051780> као и упутства за навођење чланка на страници издавача <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/02632764211051780>

- Gell, Alfred. 1992. *The Anthropology of Time. Cultural Constructions of Temporal Maps and Images*. Oxford, UK: Berg.
- Grumett, David, Paul Bentley. 2018 “Teilhard de Chardin, Original Sin, and the Six Propositions”. *Zygon* 53 (2): 303–330. <https://doi.org/10.1111/zygo.12398>
- Đorđević, Ivan. 2009. *Antropologija naučne fantastike: tradicija u žanrovskoj književnosti*. Beograd: Etnografski institut SANU, posebna izdanja knj. 68.
- Gefen, Alexandre. 2022. “Posthumanist Solidarity: The Political and Ethical Imaginations of Artificial Intelligence from Battlestar Galactica to Raised by Wolves”. *Open Philosophy* 5: 136–142, <https://doi.org/10.1515/opphil-2020-0161>
- Hrotic, Steven. 2014. “The evolution and extinction of science fiction”. *Public Understanding of Science* 23 (8): 996–1012, <https://doi.org/10.1177/0963662513478898>
- Ilić, Vladimira . 2014. “Empatija kao strategija premošćavanja jaza između političara i stanovništva Srbije.” *Etnoantropološki problemi* 9 (4): 955–976. <https://doi.org/10.21301/EAP.v9i4.8>
- Kalezić, Sofija. 2019. “Pekićeva naučnofantastična distopija“. *Matica* 78: 225–252.
- Klass, Morton. 1983. “The Artificial Alien: Transformations of the Robot in Science Fiction”. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 470: 171–179.
- Klassen, Chris. 2008. “Research Note: Rejecting Monotheism? Polytheism, Pluralism, and Battlestar Galactica.” *Journal of Contemporary Religion* 23 (3): 355–362. <https://doi.org/10.1080/13537900802373205>
- Koistinen, Aino-Kaisa. 2011. “Passing for Human in Science Fiction: Comparing the TV Series *Battlestar Galactica* and *V*”. *NORA—Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 19 (4): 249–263. <http://doi.org/10.1080/08038740.2011.621898>
- Koistinen, Aino-Kaisa. 2015. *The Human Question in Science Fiction Television (Re) Imagining Humanity in Battlestar Galactica, Bionic Woman and V*. Jyväskylä: Jyväskylä studies in humanities 248.
- Lazić, Nebojša J. 2011. „Prostorno-vremenski aspekt stilskih figura (figura jezika u *Zlatnom runu* Borislava Pekića).“ *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini* 41 (1): 307–324.
- Lazić, Nebojša. 2013a. *Antiutopjska trilogija Borislava Pekića. Poetika romana *Besnilo, 1999, Atlantida**. Leposavić: Narodna biblioteka „Sveti Sava“.
- Lazić, Nebojša J. 2013b. „Izgradnja vremena u *Zlatnom runu* Borislava Pekića.“ *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini* 43 (1): 199–221.
- Lazić, Nebojša J. 2013c. „*Zlatno runo* kao *rite of passage*.“ *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini* 43 (2): 647–671.
- Leach, Edmund R. 1966. *Rethinking Anthropology*. London: The Athlone Press.
- Leavenworth, Van. 2014. “Making Starbuck Monstrous: The Poetics of Othering in *Battlestar Galactica*”. *The Journal of Popular Culture* 47 (4): 688–708, <https://doi.org/10.1111/jpcu.12156>
- Leaver, Tama. 2008. “‘Humanity’s children’: Constructing and confronting the Cylons”. In *Cylons in America: Critical Studies in Battlestar Galactica*, edited by Tiffany Potter & C. W. Marshall, 131–142. London & New York: Continuum.
- Levi-Strauss, Claude. 1988. *Strukturalna antropologija 2*. Zagreb: Školska knjiga.

- Liedl, Janice. 2010. "The Battle for History in Battlestar Galactica". In *Space and Time. Essays on Visions of History in Science Fiction and Fantasy Television*, edited by David C. Wright, JR, and Allan W. Austin, 189–207. Jefferson, NC/ London, UK: McFarland & Company.
- Lojanica, Marija. 2011. „Antropološka trilogija Borislava Pekića i metafizička detektivska proza“. *Književna istorija* 43 (143/144): 215–228.
- Morson, Gary Saul. 1996. „Misanthropology“. *New Literary History* 27 (1): 57–72.
- Nedeljković, Saša. 2011. *Kultura i nasilje. Pojmovi i paradigme*. Kruševac: Baštinik.
- Ognjanović, Branka B. 2017. "Ljudski vrt Pekićeve *Atlantide*". *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini* 47 (2): 91–103.
- Pedwell, Carolyn. 2014. *Affective Relations. The Transnational Politics of Empathy*. London, UK: Palgrave Macmillan.
- Périer, Isabelle. 2017. „Destin, Providence et temps cyclique: Quelle liberté pour les personnages de *Battlestar Galactica* ?” *TV/Series* 11, 13 pages. <http://doi.org/10.1080/08038740.2011.62189810.4000/tvseries.2096>
- Ribić, Vladimir. 2010. "Svemir kao američki imperijalni prostor". U *Naš svet, drugi svetovi. Antropologija, naučna fantastika i kulturni identiteti*, uredio B. Žikić, 145–164. Beograd: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta i Srpski genealoški centar.
- Samuels, David. 1996. "These Are the Stories That the Dogs Tell": Discourses of Identity and Difference in Ethnography and Science Fiction". *Cultural Anthropology* 11 (1): 88–118. <https://doi.org/10.5621/sciefictstud.43.2.0331>
- Scheper-Hughes, Nancy, Philippe Bourgois. 2004. "Introduction: Making sense of violence". In *Violence in war and peace: An anthology*, edited by Nancy Scheper-Hughes and Philippe Bourgois, 1–27. Oxford, UK: Blackwell.
- Schmitt, Carl. 1996. *The Concept of the Political*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Sekulović, Maja. 2019. "Orwell's 1984 in Pekić's 1999: Intertextual Relations". *Primerjalna književnost* 42 (3): 223–245. <https://doi.org/10.3986/pkn.v42.i3.14>
- Sheinfeld, Shayna. 2021. "The Old Gods are Fighting Back: Mono- and Polytheistic Tensions in Battlestar Galactica and Jewish Biblical Interpretation". *Journal for Interdisciplinary Biblical Studies* 3 (1): 1–19, <http://doi.org/10.17613/sm81-6k10>
- Shippey, Tom. 2016. *Hard Reading: Learning from Science Fiction*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Spalding Andréolle, Donna. 2017. "A Tale of Two Toasters: Évolutions de la figure du Cylon dans *Battlestar Galactica* entre la version de Glen Larson (ABC, 1978–1979) et le *reboot* de Ronald D. Moore (Syfy, 2003–2009)". *TV/Series* 11, 16 pages. <http://journals.openedition.org/tvseries/2065> DOI: 10.4000/tvseries.2065 (tvseries-2065)
- Sperber, Dan, and Nicolas Baumard. 2012. "Moral reputation: An evolutionary and cognitive perspective". *Mind & Language* 27 (5): 495–518, <https://doi.org/10.1111/mila.12000>
- Stover, Leon E. 1973. „Anthropology and Science Fiction“. *Current Anthropology* 14 (4): 471–474.
- Strauss, Claudia, and Naomi Quinn. 1997. *A Cognitive Theory of Cultural Meaning*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Suvin, Darko. 1979. *Metamorphoses of Science Fiction. On the Poetics and History of a Literary Genre*. New Haven/ London: Yale University Press.
- Taviss Thomson, Irene. 2010. *Culture Wars and Enduring American Dilemmas*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Ticktin, Miriam. 2014. "Transnational Humanitarianism". *Annual Review of Anthropology* 43: 273–289. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-102313-030403>
- Tranter, Kieran. 2013. "'Frakking Toasters' and Jurisprudences of Technology: The Exception, the Subject and Techné in Battlestar Galactica". *Law and Literature* 19 (1): 45–75. <https://doi.org/10.1525/lal.2007.19.1.45>
- van Veuren, Mocke Jansen. 2012. "Tooth and nail: anxious bodies in Neill Blomkamp's District 9". *Critical Arts: A South-North Journal of Cultural & Media Studies* 26 (4): 570–586. <https://doi.org/10.1080/02560046.2012.723847>
- Viveiros de Castro, Eduardo. 2012. *Cosmological Perspectivism in Amazonia and Elsewhere. Four lectures given in the Department of Social Anthropology, Cambridge University, February–March 1998*, HAU Masterclass Series Volume 1, Manchester, UK: University of Manchester.
- Vukićević-Janković, Vesna. 2013. "'Atlantida' kao Pekićev antropološki epos". *Studi Slavistici* 10: 193–203. https://doi.org/10.13128/Studi_Slavis-14141
- Wetmore Jr, Kevin J. 2012. *The Theology of Battlestar Galactica: American Christianity in the 2004–2009 Television Series*. Jefferson, NC: McFarland.
- Žikić, Bojan. 2010a. „Antropologija i žanr: naučna fantastika – komunikacija identiteta“. *Etnoantropološki problemi* 5 (1): 17–34. <https://doi.org/10.21301/eap.v5i1.1>
- Žikić, Bojan. 2010b. „Mi smo Ja, a oni su Roj. Individualni i kolektivni identitet kao relaciono svojstvo ljudi i tuđina u naučnoj fantastici“. U *Naš svet, drugi svetovi. Antropologija, naučna fantastika i kulturni identiteti*, uredio B. Žikić, 191–218. Beograd: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta i Srpski genealoški centar.
- Žikić, Bojan. 2012. „Popularna kultura: nadkulturna komunikacija“. *Etnoantropološki problemi* 7 (2): 315–341. <https://doi.org/10.21301/eap.v7i2.1>
- Žikić, Bojan. 2016. "Why Do We Need Misanthropology in Anthropology? An Exploratory Essay in Deliberating the Research Subfield." *Etnoantropološki problemi* 11 (4): 967–988. <https://doi.org/10.21301/eap.v11i4.1>
- Žikić, Bojan. 2017. „Pesimistički prikaz prirode ljudskog postojanja u filmu „Zapadni svet“: naknadno mizantropološko tumačenje“. *Etnoantropološki problemi* 12 (2): 415–435. <https://doi.org/10.21301/eap.v12i2.4>
- Žikić, Bojan. 2019. „Konstruisanje drugosti kao mizantropičan postupak: primer televizijske serije 'Metalna zvezda'“. *Antropologija* 19 (2): 9–35.
- Žikić, Bojan, Vladimira Ilić. 2018 "Strah od nauke i strah od nacizma u američkom žanrovskom filmu." *Antropologija* 18 (3): 191–213.

Bojan Žikić

Department of Ethnology and Anthropology,
Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia
bzikic@f.bg.ac.rs*Misanthropic Aspects of Science Fiction: The Examples of Battlestar Galactica and Borislav Pekić's Atlantis*

Anthropological interest in science fiction derives from the fact that works of science fiction, while depicting imaginary worlds, actually speak about existing human communities. This paper looks at how misanthropy is communicated in science fiction works, specifically, in Borislav Pekić's novel Atlantis (Atlantida), first published in 1988, and the TV series Battlestar Galactica, which originally aired between 2003 and 2009. The theme of both works is essentially the same: the end of human history in its present form and the attempt to create a better civilization, all of this resulting from a long-standing conflict between humans and their biggest historical mistake – robots. The subject matter of the two works is also the same: having reached a high level of technological and spiritual development, humans design robots to replace them first in the most difficult jobs, and then in everyday tasks; the robots develop self-awareness and rise against their makers, and then come to believe that they should replace people and rectify all the errors and shortcomings they have identified in them as beings and also in their social development and organization, and eventually achieve deification by surpassing their makers and initiating their own independent and – compared to humans – more just history. The novel and the series have in common, not only with each other but also with many other science fiction works, a pessimistic view of human existence: a proneness to corruptibility in terms of morals and actions as a human characteristic, and its embedding and presence in the modes of human cultural thought and social organization and actions, represent a distinct, misanthropic thematic dimension in science fiction. This is particularly apparent when the acts of othering and institutional inflicting of evil on Others are considered. This is contrary to the humanistic ideal of humanity as an essential, ennobling quality of human beings. Science fiction works that problematize misanthropy as a sociocultural category suggest that human society reflects human nature: human communities are a product of human mental and material organization, and thus the lack of agreement between proclaimed social and cultural values and corresponding behavior represents a product of human thought and actions. What follows from this in Battlestar Galactica and Atlantis is that robots are like people: they know of no values other than human ones, hence their society is similar to human societies. They strive to evolve and thus distance themselves from their makers, yet it turns out

that their patterns of behaviour towards Others and their tendency to other those among them who do not think like them or refuse to behave like them, are identical to those of humans.

Key words: misanthropy, humanism, Borislav Pekić, Atlantis, Battlestar Galactica, social suffering

*Les aspects misanthropes de la science-fiction:
les exemples de Battlestar Galactica et de l'Atlantide de Pekić*

L'objet de ce texte est la communication de la misanthropie par le biais des œuvres de science-fiction. Pour le cadre de la réflexion ont été pris le roman de Borislav Pekić *L'Atlantide*, publié pour la première fois en 1988, et la série télévisée *Battlestar Galactica*, qui a originellement été diffusée dans la période de 2003 à 2009. Le thème général des deux œuvres est au fond identique: la fin de l'histoire humaine telle qu'elle est et la tentative de la mise en œuvre d'une meilleure civilisation, tout cela comme conséquence d'un long conflit entre les êtres humains et leur erreur historique la plus grande – les robots. Le sujet des deux œuvres est également identique: en atteignant un haut niveau de développement technologique et spirituel, les hommes fabriquent de vrais robots pour qu'ils les remplacent d'abord dans les tâches les plus difficiles, puis celles quotidiennes ; ces robots prennent ensuite conscience d'eux-mêmes et se rebellent contre leurs créateurs, puis, ils parviennent à la conviction qu'ils doivent remplacer les hommes et corriger les fautes et les défauts qu'ils ont relevés chez eux comme êtres vivants, mais aussi dans leur développement et organisation sociale, pour devenir eux-mêmes des dieux en dépassant leurs créateurs et commençant leur propre histoire, autonome, et plus juste par rapport à l'histoire humaine. Le roman et la série mentionnés partagent mutuellement mais également avec de nombreuses autres œuvres de science-fiction une vue pessimiste sur l'existence humaine: la tendance à la corruption dans le sens moral et spirituel en tant que caractéristique humaine, puis son intégration et sa présence dans les manières de penser culturelles et l'organisation et le comportement social de l'homme, représentent une dimension thématique misanthropique particulière présente dans la science-fiction. C'est particulièrement visible lorsque sont discutées les attitudes d'altérisation et d'infliction institutionnalisée du mal aux Autres. C'est contraire à l'idéal humaniste d'humanité, qualité ennoblissante essentielle des êtres humains. Les œuvres de science-fiction qui problématisent la misanthropie comme une catégorie socioculturelle suggèrent que la société humaine est telle que sont les hommes: les communautés humaines sont le produit de la manière dont sont mentalement et matériellement organisés les hommes, d'où aussi l'écart entre les valeurs sociales et culturelles proclamées et le comporte-

ment adéquat comme le produit de la pensée et de l'action humaines. Ce qui en résulte dans *Battlestar Galactica* et *L'Atlantide* est que les robots sont comme les hommes: ils ne connaissent aucune autre valeur, à part celles des hommes, ce pourquoi leur société est semblable à la société humaine. Ils s'efforcent d'évoluer et de se distancer ainsi par rapport à leurs créateurs, mais il s'avère que leurs modèles de comportement envers les Autres et l'aspiration à l'altérisation de ceux d'entre eux qui ne réfléchissent et ne veulent pas se comporter comme des robots, sont identiques aux humains.

Mots clés: misanthropologie, misanthropie, humanisme, Borislav Pekic, *L'Atlantide*, *Battlestar Galactica*, souffrance sociale

Primljeno / Received: 19.10.2022

Prihvaćeno / Accepted for publication: 22.11.2022